

Szilágyi Erzsébet és az egyház

CSIFÓ TAMÁS

Bevezetés

Horogszegi Szilágyi Erzsébetet általában a törökverő Hunyadi János özvegyeként és I. (Hunyadi) Mátyás király édesanyjaként szoktuk emlegetni, tevékenységéből pedig csupán a fia kiszabadításában és trónra emelésében játszott szerepét őrzi a köztudat (1. kép). Életének kutatása azonban rávilágít arra a tényre, hogy a 15. századi nagyasszony története más szempontból nézve is figyelemreméltó. Így például érdemes szemügyre venni a katolikus egyházzal fennálló összeköttetéseit, egyházpolitikai megnyilvánulásait, valamint ezekkel összefüggésben a hitéletét. Ez a tárgykör Erzsébet történetének egy viszonylag kevésbé feldolgozott, és még annál is kisebb mértékben hangsúlyozott fejezetét képezi. Jelen tanulmányomban ezért Szilágyi Erzsébetnek a katolikus egyházzal való kapcsolatrendszerébe szeretnék betekintést nyújtani, terjedelmi okból kifelől a teljesség igénye nélkül. Elemzésemben kitérek Erzsébetnek a magyar főpapokkal fennálló személyi kapcsolataira, a káptalanokkal való érintkezéseire, pápai ismeretségére, a szerzetességgel való viszonyára, valamint a hitbuzgalmára vonatkozó ismeretekre.

1. kép: Szilágyi Erzsébet ábrázolása elefántcsont domborművön, a báró Jósika család tulajdonából

Erzsébet kapcsolatai a magyar katolikus klérussal

Politikai alapú kapcsolatok

Szilágyi Erzsébetnek a Magyar Királyság főpapjaival fennálló kapcsolatait két nagyobb csoportba sorolhatjuk aszerint, hogy az adott viszony milyen alapokon nyugodott. Az egyik ilyen egységet a politikai indíttatású érintkezések alkotják. Olyan kontaktusokról van szó ezekben az esetekben, melyek Szilágyi Erzsébet érdekeit is érintő, és az asszony közreműködésével végbemenő közéleti eseménysorozatokhoz kötődnek. Ezek főként az özvegy kormányzónénak az 1456-os nándorfehérvári diadalt követő politikai szerepvállalásához fűződnek. Ugyanakkor ezek révén arra a viszonyra is rálátást kaphatunk, melyet Erzsébet a király anyjaként ápolt a katolikus egyház főpapi vezető rétegével.

1456 novemberében, nem sokkal Cillei Ulrik Nándorfehérvárott történt meggyilkolása után, V. László király és kísérete Temesvárra érkezett Szilágyi Erzsébet palotájába. Itt került sor november 23-án arra a misére, melyen a király ünnepélyes keretek között megesküdt arra, hogy unoka-nagybátyjáért nem fog bosszút állni, és amelyen az özvegy kormányzónét anyjává, a két Hunyadi fiút pedig testvéreivé fogadta. Ezt az istentiszteletet az itáliai származású Veronai Gábor ferences rendi szerzetes tartotta, aki barátja, Kapisztrán Szent János halála után Erzsébet asszony gyóntatója volt.¹ Gábor atya, avagy eredeti nevén Gabriele Rangoni (akit születési helye után Gabriele da Veronának is neveztek) a ferences rend szigorúbb, obszerváns irányzatához tartozott,² és 1455-ben érkezett először Magyarországra mestere, Kapisztrán János kísérőjeként.³ Juan Carvajal magyarországi pápai legátus megbízásából Veronai 1456-ban felvette a keresztet, majd az általa fegyverfogásra buzdított sokasággal részt is vett mentora oldalán az 1456-os nándorfehérvári diadalban, hozzájárulva ezzel a győzelemhez.⁴ 1472–1475 között erdélyi, 1475-től 1486-os haláláig pedig egi püspök volt.⁵ 1476. december 10-én ő üdvözölte olaszul Székesfehérvárott a Szilágyi Erzsébet kíséretében a városba érkező Aragóniai Beatrixot, majd december 22-én ő eskette össze a nápolyi hercegnőt Hunyadi Mátyással.⁶ A király anyja is ott volt fia második esküvőjén, mely után ő adta át először jókívánságait az ifjú párnak.⁷ Végül Veronai egyik 1477. augusztus 22-i leveléből megtudjuk, hogy az egi püspök mellett Szilágyi Erzsébet is elkísérte Mátyást Ausztriába, ahol a magyar király ekkor III. Frigyes ellen viselt hadat.⁸

Időrendben a következő főpap, akivel Szilágyi Erzsébet kapcsolatba került a magyar katolikus egyház feje, Szécsi Dénes prímás esztergomi érsek (2. kép).

¹ TELEKI 1852, 484.

² SUGÁR 1984, 177.

³ TEMESVÁRY 1922, 385.

⁴ TEMESVÁRY 1922, 389–390.

⁵ FÜGEDI 1965, 491.

⁶ FRAKNÓI 1890, 248; SUGÁR 1984, 178.

⁷ TEKE 1997, 44.

⁸ FRAKNÓI 1890, 265.

2. kép: Szécsi Dénes prímás, esztergomi érsek

V. László 1457 tavaszán, Budán elfogatta a két Hunyadi fiút, majd az idősebbiket, Lászlót március 16-án le is fejeztette, felrúgva ezzel az előző év novemberében a Szilágyiaknak és híveiknek tett esküjét. Ez polgárháborút vont maga után, a király pedig május végén Bécsbe menekült, mintegy túszként magával hurcolva Hunyadi Mátyást. Ennek tudatában Erzsébet hajlandónak mutatkozott a békekötésre. A király Pálóci László országbírót küldte el hozzá a békefeltételekről tárgyalni, melyek értelmében a Szilágyiak kötelesek voltak visszaadni V. Lászlónak 20 királyi várat. Amíg ez meg nem történik, addig a király Esztergomba küldi vissza Mátyást, ahol az erdélyi vajda, valamint Szécsi Dénes esztergomi érsek felügyelete alá helyezi. A várak átadását követően a foglyokat szabadon engedik, V. László pedig amnesztiát hirdet. A békekötési

kísérlet azonban Szilágyi Mihály ellenállása miatt megbukott.⁹ További sikertelen egyezkedéseket követően a harcoknak a király 1457. november 23-i halála vetett véget. Az ezt követő trónöröklési válságot pedig az 1458. január 12-én, Szegeden megkötött Szilágyi–Garai-egyezménnyel sikerült lezárni, melyben Garai nádor is hozzájárulását adta Hunyadi Mátyás királlyá választásához.¹⁰ A Szilágyi testvérek az egyezményben foglalt vállalásaikat a Bibliára tett esküvel szavatolták, és elhatározták, hogy ezt az esküt Mátyás hazaérkezése után, vele együtt Juan Carvajal pápai legátus és Szécsi Dénes érsek színe előtt meg fogják ismételni.¹¹ Hunyadi Mátyás trónra emeléséhez nélkülözhetetlen volt a katolikus egyház hozzájárulása, ami adott esetben akár külföldi segítséget is hozhatott az ügynek. Ez be is igazolódott, amikor V. László halála után III. Callixtus pápa és Carvajal bíboros arra ösztönözték Szécsi érseket és az egész magyarországi katolikus klerust, hogy álljanak Mátyás oldalára, és támogassák magyar királlyá választását.¹² Hogy mindezek mellett mennyire fontos volt magát az esztergomi érseket is megnyerni ehhez a célhoz, igazolja az a tény, hogy Szécsi Dénes anyai ágon Garai László nádor elsőfokú unokatestvére volt. Ezen rokoni szál révén az érsek egyértelműen a Hunyadiakkal szemben álló királypárti, udvari körökhöz tartozott.¹³ Mindezen felül a legitim magyar királykoronázási feltételek teljesülése érdekében is biztosítani kellett az esztergomi érsek hozzájárulását.

A volt polgárháborús felek közötti megbékélésre 1458. január 23-án, a Carvajal pápai követ által celebrált ünnepi misén került sor, melyen minden bizonnyal Szécsi érsek és Garai nádor is részt vett. Pálosfalvi Tamás hangsúlyozza (Kubinyi András véleményével ellentétben), hogy ezen a misén Szilágyi Mihály megismételte Juan Carvajal és Szécsi Dénes előtt a szegedi egyezmény megkötésekor mondott esküt.¹⁴ Ekkor ugyanis Szilágyi kiadott egy oklevelet, melyben a maga, Mátyás és Erzsébet nevében megbocsátott a Garai nádor köréhez tartozó Szeri Pósa Istvánnak minden ellenük elkövetett bűnéért és a Hunyadi László kivégzésében való részvételéért, majd esküvel szavatolt sértetlenséget ígért neki. Az oklevél tanúsága szerint azt Garai jelenlétében állították ki, ráadásul a nádor garantálta Szeri Pósa hűségét a Szilágyiak iránt.¹⁵ Ezzel minden lehetséges akadály elhárult Mátyás királlyá választása elől, ami másnap meg is történt. Hogy ezt követően Szécsi kitartott Mátyás oldalán, azt egyebek mellett az is bizonyítja, hogy 1459-ben közvetítői szerepet vállalt a király és nagybátyja közötti viszály elsimításában. Amikor Szilágyi Mihály immár harmadszor is a Mátyással elégedetlen bárók csoportjához csatlakozott, a pápai legátus az esztergomi érsekkel együtt bírta rá az egykori kormányzót az unokaöccsével való kibékülésre. Ezt követően Budára vezették Szilágyit, ahol a

⁹ FRAKNÓI 1890, 45–46.

¹⁰ Kiadása: TELEKI 1853, 565–569 (hibásan január 17-re keltezve).

¹¹ FRAKNÓI 1896, 176.

¹² E. KOVÁCS 1996, 105; BEKE 2003, 205.

¹³ KUBINYI 1999, 72.

¹⁴ KUBINYI 1999, 74; PÁLOSFALVI 2013, 350–351.

¹⁵ „*Commissio propria domini presente domino palatino facta.*” Kiadása: KAPRINAI 1771, 118–119.

kalocsai érsek és az országbíró mellett testvére, Erzsébet asszony fogadta. Együtt kísérték a királyi palotába, ahol az uralkodó és ingatag hűségű nagybátyja újfent rendezték viszonyukat.¹⁶ Az utolsó ismert jelentős esemény Szilágyi Erzsébet és Szécsi Dénes politikai összeköttetésében 1464. március 29-én történt, amikor az érsek Székesfehérvárott Hunyadi Mátyás fejére helyezte a Szent Koronát. Noha olyan forrás, mely tanúsítaná Erzsébet jelenlétét a koronázáson nem ismert, a nagyasszony bizonyára részt vett rajta, hiszen mondhatni szó szerint ez az esemény koronázta meg azt a közel hét évig tartó, küzdelmes tevékenységét, amit fia kiszabadításáért, trónra emeléséért és hatalmának megszilárdításáért folytatott.

Az 1457-es polgárháborúhoz fűződik Szilágyi Erzsébet egy másik egyháznaggyal való érintkezése. Ő volt Hangácsi Albert egri prépost, V. László alkancellárja, aki kardforgató egyházfiként részt vett az 1444-es várnai ütközetben.¹⁷ Miután első békekötési kísérlete kudarcba fulladt, az uralkodó 1457 nyarán Hangácsit küldte el a Szilágyiakhoz tárgyalni. A király vélhetően azért Hangácsit választotta erre a küldetésre, mert ő nem vett részt Hunyadi László kivégzésében, és a Szilágyiak bíztak benne.¹⁸ Az alkancellár először Erzsébettel találkozott, aki szívesen fogadta mind őt, mind a király feltételeit, ám szorgalmazta, hogy Hangácsi előbb a fivérével, Mihállyal kezdje meg a tárgyalást. Ezért mellé adta egyik udvari emberét kísérőnek, és elbocsátotta Erdélybe. Azonban Szeben közelébe érve a város polgárai rátámadtak és fogságba ejtették, Erzsébet emberét pedig megölték.¹⁹ Ezt Szilágyi Mihály a város véres ostromával torolta meg.²⁰ Az esetről később II. Pius egyik 1459. október 11-i bullája is beszámol, melyben a pápa vizsgálatot rendelt el az incidens ügyében.²¹ Az alkancellár végül királyra november 23-i halála után nyerte vissza szabadságát, majd a Szilágyiakhoz csatlakozva feltételezhetően ő is hozzájárult Mátyás királlyá választásához. Vélhetően a hála jeléül Szilágyi kormányzó közbenjárására nyerte el a csanádi püspöki széket 1458 márciusában, amit a pápa nem sokkal később jóvá is hagyott.²² A későbbiekben Hangácsi Albert még egyszer bukkan fel Szilágyi Erzsébet egyházi kapcsolataiban. 1463. június 25-én a király anyja utasította két emberét, Csirai Benedeket és Varjasi Jánost, hogy tiltsák el a csanádi püspököt Csomorkány, Hegyes és Szentlőrinc birtokok megvételeitől és az azokba való beiktatásától, valamint a hiteles helyeket az erről szóló oklevelek kiadásától.²³

¹⁶ FRAKNÓI 1896, 199.

¹⁷ JUHÁSZ 1947, 44.

¹⁸ FRAKNÓI 1898a, 483.

¹⁹ FRAKNÓI 1898a, 484.

²⁰ FRAKNÓI 1890, 47.

²¹ Kiadása: THEINER 1860, 340–341.

²² FRAKNÓI 1898a, 484–485.

²³ Kiadása: ÁNYOS 1927, 67.

3. kép: Vitéz János arcképe a Plautus-kódex címlapján

Szilágyi Erzsébet meglehetősen bizalmas viszonyban állt Zrednai Vitéz János váradi püspökkel, későbbi esztergomi érsekkel (3. kép). Vitéz 1445-ös váradi püspökké való kinevezését Hunyadi Jánosnak köszönhette, és feltehetően ő felelt fia, Mátyás korszerű műveltségének megalapozásáért.²⁴ A humanista főpap kölcsönös tiszteleten alapuló barátságban állt Hunyadival, akinek élete végéig hűséges politikai munkatársa maradt.²⁵ Amikor a törökverő hadvezér 1456 augusztusában meghalt, fiait Vitéz János oltalmába ajánlotta, a püspök pedig továbbra is mindenben támogatta elhunyt bajtársának családját, például az 1456-os futaki országgyűlésen segített Hunyadi Lászlónak a Cillei Ulrikkal való kibékülésben.²⁶ Mindez véleményem szerint elegendő bizonyíték lehetett Szilágyi Erzsébet számára Vitéz megbízhatóságáról és az ő családja iránti hűségéről. Amikor Hunyadi Mátyást Prágában Podjebrád György cseh kormányzó felügyelete alá helyezték, Erzsébet nyomban igénybe is vette a váradi püspök segítségét. Már Antonio Bonfini is leírta, hogy az özvegyasszony Vitéz Jánost küldte el Prágába 1457 végén, hogy fia szabadon engedéséről tárgyaljon

²⁴ HERMANN 1973, 137–138, 167.

²⁵ KLANICZAY 1982, 1356.

²⁶ BEKE 2003, 211.

Podjebráddal.²⁷ A püspök hatalmas váltságdíjjal érkezett a cseh fővárosba, a gubernátor pedig megígérte, hogy amint Mátyást Magyarországon királlyá választják, szabadon engedi őt. Néhány héttel később meg is történt a választás, majd ezt követően Szilágyi Mihály a küldöttség élén el is indult Csehországba, hogy az új királyt hazahozza. A társaságban ott volt mások mellett Vitéz János és Szilágyi Erzsébet is.²⁸ A magyar és a cseh küldöttségek február 5-én Strassnitzban²⁹ találkoztak, ahol négy nappal később Mátyás megkötötte házassági és szövetségi szerződését Podjebrád Györggyel. Az egyezséget tíz magyar világi és egyházi méltóság erősítette meg pecsétjével, köztük a Szilágyi testvérpár és Vitéz János is.³⁰

Vitéz János nemcsak Mátyás trónra emelésében, hanem hatalma megszilárdításában is segítette az ifjú uralkodó családját. Amikor a hatalomból mellőzött Szilágyi Mihály csatlakozott a Mátyással elégedetlen főurakból szerveződő simontornyai szövetséghez, a király megpróbált kibékülni a kormányzóval, ám első kísérlete kudarcot vallott. Ezután a váradi püspököt küldte el nagybátyjához, akinek sikerült rávennie Szilágyit egy találkozóra a királlyal: megígérte neki, hogy Mátyás az édesanyjával együtt személyesen fogja őt felkeresni, amire 1458. augusztus 8-án került sor, majd néhány napi tárgyalást követően a király és nagybátyja sikeresen rendezték viszonyukat.³¹

Szilágyi Erzsébetnek az esztergomi főegyházmegye mellett voltak összeköttetései a kalocsai érsekséggel is. Ilyen személyi kapcsolata volt a magyar főpapságban Várdai István, aki 1457–1471 között töltötte be a kalocsai érseki tisztséget.³² Szécsi Dénes kapcsán már szóba került Hunyadi Mátyás és Szilágyi Mihály 1459-es kibékülése, melynek a kalocsai érsek is részese volt. Miután Magyarország szentszéki követe és primása rábírták Szilágyit a királlyal való találkozóra, a főúr Budára ment, ahol Szilágyi Erzsébet és az országbíró mellett Várdai István fogadta, majd velük együtt ment unokaöccse elé.³³ Az eseményről a milánói udvar budai követének 1459. szeptember 13-i jelentése számol be.³⁴ Ezt követően a kalocsai főpap és Mátyás anyja közötti következő érintkezésről Erzsébet asszony 1462. március 29-i oklevele tájékoztat. Ebben arról kapunk hírt, hogy a király anyja megtiltotta debreceni vámszedőinek, hogy a kalocsabácsi egyházfőnek a Szabolcs vármegyei Szentgyörgy birtokán élő jobbágyaitól vámot szedjenek.³⁵ 1469-ben egy házasság-felülvizsgálati ügyben működött együtt Erzsébet Várdaival. Egy Hencz Katalin nevű keresztúri nő panaszkodott

²⁷ BONFINI 1959, 5.

²⁸ FRAKNÓI 1896, 174, 182.

²⁹ Strassnitz: ma Stražnice, Csehország.

³⁰ Kiadása: TELEKI 1853, 573–575.

³¹ FRAKNÓI 1896, 190; PÁLOSFALVI 2013, 362.

³² FÜGEDI 1965, 491.

³³ FRAKNÓI 1896, 199.

³⁴ Kiadása: NAGY – NYÁRY 1875, 64–66.

³⁵ Kiadása: KAMMERER 1907, 217–218. Édesanyjának ezt a levelét Mátyás 1464. április 26-án átíratva (Kiadása: KAMMERER 1907, 296–301), majd erről az átíratról készült a 16. században egy másolat (MNL MOL DL 88393).

amiatt, hogy őt szülei akaratán kívül eljegyezték egy Gelecsy Tamás nevű férfival, és erre fel is eskették. A férje azonban az Oszmán Birodalomba távozott, ahol muzulmán hitre tért, vagyonát pedig eltékozolta. Ezért Szilágyi Erzsébet közbenjárására II. Pál pápa megbízta a kalocsai érseket, hogy az járjon utána az ügynek, Katalint pedig oldja fel esküje alól.³⁶

A Hunyadiak hűséges munkatársa és rátermett diplomatája, Vetési Albert szintén Szilágyi Erzsébet egyházi ismerősei közé tartozott. Vetési az 1440–1450-es években a gyulafehérvári káptalanban töltött be tisztségeket, ekkor ismerkedett össze Hunyadi János erdélyi vajdával. A prépost a kormányzó titkáráként a Hunyadiak szolgálatába lépett. 1457–1458 között választott nyitrai püspök volt, majd 1458-tól 1486-os haláláig a veszprémi egyházmegye élén állt, utóbbi minőségében ő lett a mindenkori magyar királyné kancellárja is.³⁷ Amikor Mátyásnak nem volt felesége, értelemszerűen az édesanyja töltötte be az ország első asszonyának szerepét. 1459-ben a pápa felszólította Vetésit, hogy kényszerítse a Nyulak szigeti domonkosokat egy lelki vikárius kinevezésére az Erzsébet pártfogását élvező helyi apácák számára.³⁸ 1461-ben a püspök a Podjebrád Kunigunda és Hunyadi Mátyás közötti eljegyzés megkötésében működött közre.³⁹ Írott forrás ugyan nem árulkodik róla, ám szinte bizonyosnak vehetjük, hogy az esküvőn Szilágyi Erzsébet is jelen volt. Sajnos ez a házasság az ifjú királyné korai halálával, 1464-ben véget ért, így Erzsébet újfent az ország legrangosabb úrnőjévé vált, Vetési Albert pedig ismét az ő ügyintézője lett. 1470-ben például az Erzsébet által Újváros mezővárosban alapított Szent Mátyás-templom javára fizetett tized ügyét vizsgálta felül, amiről II. Pál pápa egyik bullája tájékoztat.⁴⁰ 1476-ban pedig a veszprémi főpap celebrálta Aragóniai Beatrix királyné-koronázási miséjét. Miután Szilágyi Erzsébet a koronázás helyszínére vezette leendő menyét, Vetési Albert a szertartáson jelenlévő Újlaki Miklós bosnyák királlyal, Gúti Ország Mihály nádorral és más előkelőkkel közösen Beatrix fejére helyezte a királynéi koronát.⁴¹

Rokoni alapú kapcsolatok

Szilágyi Erzsébetnek a magyar katolikus főpappal való összeköttetései másik csoportját azok a kötelékek jelentik, melyek alapja az asszony és az adott egyházi személy közötti vérségi rokonság volt. Ezek közül az Erzsébethez legközelebb álló ember Vingárti Geréb László, Mátyás anyjának elsőfokú unokaöccse, egyben a király unokatestvére volt. László Szilágyi Erzsébet lánytestvére, Zsófia és Vingárti Geréb János erdélyi főkapitány és alkormányzó fiaként született 1450 körül.⁴² Szilágyi Erzsébet szem előtt tartotta testvére családjának boldogulását,

³⁶ ÉRDUJHELYI 1896, 626.

³⁷ RAINER 1991, 179–180.

³⁸ MNL MOL DL 15226.

³⁹ RAINER 1991, 180.

⁴⁰ Kiadása: THEINER 1860, 414.

⁴¹ BERZEVICZY 1908, 176.

⁴² UDVARDY 1991, 403.

amiről egy 1468-as birtokadományozási ügyben mutatott közbenjárása is tanúskodik. Ekkor Szilágyi Zsófiával és annak fiaival együtt arra kérte a királyt, hogy adományozza újra a Vingárti Gerébeknek azokat a birtokokat, melyeket korábban Jajca várának és városának fenntartására adott Székely János vránai perjelnek, és amelyek a perjel halála után visszaháramlottak a koronára. Mátyás ezt a kérést november 14-én teljesítette.⁴³ Az uralkodó 1475-ben unokaöccsét, Geréb Lászlót javasolta az erdélyi püspöki címre, ám a pápa ezt csak közel egy évvel később, 1476 szeptemberében erősítette meg. László vélhetően Szilágyi Erzsébettel együtt részt vett Hunyadi Mátyás és Aragóniai Beatrix esküvőjén is.⁴⁴ A következő évben Erzsébet és püspök unokaöccse egy plébános-választási ügyben kerültek ismét kapcsolatba. 1477-ben Beszterce város lakói, élve a királytól kapott kegyúri jogukkal, a nagydemeteri plébános kinevezésére tettek javaslatot az erdélyi püspöknél. Geréb László viszont az ő jelöltjük helyett a nagynénje által ajánlott Pál mestert, Mátyás anyjának kancellárját nevezte ki Nagydemeter lelkészének. Az ügyben Mátyás 1477. június 8-i oklevelében tett igazságot ezúttal saját anyja ellenében. Felszólította Geréb püspököt, hogy Erzsébet embere helyett a beszterceiek által javasolt személyt nevezze ki a nagydemeteri plébániába.⁴⁵ Élete végén Vingárti Geréb László 1501–1502 között kinevezett kalocsai érsek volt, ám mielőtt beiktathatták volna hivatalába, meghalt.⁴⁶

Habár karrierjének kibontakozása már a Szilágyi Erzsébet halála utáni időkre esett, úgy gondolom, érdemes röviden megemlíteni az asszony másodfokú unokaöccsét, Csáki Miklós szerémi, majd csanádi püspököt is. Ő Erzsébet másik lánytestvérének, Orsolyának volt az unokája: Orsolya lányának, Rozgonyi Apollóniának és Csáki Benedeknek a fiaként született.⁴⁷ II. Ulászló király 1499-ben szerémi, 1500-ban pedig csanádi püspökké nevezte ki.⁴⁸ Noha mindkét főpapi kinevezését jóváhagyta a pápa, Miklós nem szenteltette fel magát püspöknek. A reneszánsz életszemléletű egyháznagyot 1514-ben Dózsa György karóba húzatta, ám egyik testvére révén a család vérvonala a mai napig fennmaradt.⁴⁹

Káptalani összeköttetések

A főpapság mellett Szilágyi Erzsébet összeköttetésben állt az esztergomi és a budai káptalannal is. Az Esztergomban működő Szent István-prépostsággal fia első királyi házasságának ideje alatt került közelebbi kapcsolatba, amikor is kénytelen volt kiköltözni addigi székhelyéről, az óbudai várból, és átadni azt az ország tényleges királynéjának. Azonban ekkor sem távolodott el az uralmi

⁴³ MNL MOL DL 16728.

⁴⁴ TEMESVÁRY 1922, 421.

⁴⁵ FRAKNÓI 1896, 324. Mátyás oklevelének kiadása: TELEKI 1857, 25–26.

⁴⁶ TEMESVÁRY 1922, 444–445, 447.

⁴⁷ KUBINYI 2007, 84.

⁴⁸ MKL – <http://lexikon.katolikus.hu/C/Csáky.html>. (Letöltés: 2019.02.25. 17:32)

⁴⁹ KUBINYI 2007, 85.

központtól, ugyanis egy, a káptalantól bérelt, Buda és Szentpál között elhelyezkedő majorságban rendezte be új rezidenciáját. A király anyja vélhetően rövidebb-hosszabb megszakításokkal közel húsz évig bérelte ezt az uradalmat az esztergomi káptalantól évi 16 arany forintért. 1461-ben már biztosan itt volt a szállása, mivel a Szent Mihály napján, vagyis szeptember 29-én esedékes bérleti díjat a bérlőnek évente kellett kifizetnie.⁵⁰ Az első olyan forrás, melyből erről értesülünk a káptalan egyik kanonokja, Ábrahám és három másik társa által 1462. szeptember 29-én kiállított nyugta, mely igazolja, hogy Erzsébet az előírt időpontban leróta a bérleti díjat.⁵¹ 1463. november 5-én az asszony újabb hasonló elismervényt kapott, ezúttal Damján esztergom-szentistváni örkanonoktól.⁵²

Mátyás király egyik 1471. június 10-i oklevele arról tanúskodik, hogy az anyja a budavári Szűz Mária-káptalan prépostjának és kanonokjainak adományozta a Békés vármegyei Szentetornya birtokot. Ebben az uralkodó felszólította a budai káptalant, hogy a prépostot és a kanonokokat iktassák be az anyja által nekik juttatott birtokba. Ez a forrás eredeti formájában ugyan nem maradt fenn, ám annak tartalmát a káptalan 1471. július 5-én átírta, egyúttal igazolva, hogy a beiktatás megtörtént.⁵³

1480-ban Szilágyi Erzsébetnek újfent az esztergomi káptalannal való érintkezéséről kapunk hírt. Az asszony ebben az évben több alkalommal fordult oltalomért a Szent István-prépostság kanonokjaihoz a budai majorban dolgozó emberei számára, akiket a budafelhévízi Szentháromság-egyház urai zaklattak. Erről 1480. március 9-én hallunk először.⁵⁴ Az említett budafelhévíziek nagy valószínűséggel azonosak azokkal a felhévízi keresztesekkel, akiknek a temploma részére a budai major korábbi bérlőinek kötelességük volt az évi 32 forint bérleti díjon felül földbér gyanánt további 1 arany forintot fizetni.⁵⁵ Felhévíz egy, a tatárjárás után kialakuló helység volt Pilis vármegyében, melynek földesurai a stefanita lovagok voltak, itt állt kolostoruk és a Szentháromságról elnevezett egyházuk. Ők rendelkeztek a település vásártartási joga és szárazföldi vámja felett, és ezek mellett a dunai révjogot is igyekeztek kisajátítani a Nyulak szigeti apácáktól.⁵⁶ Elképzelhető, hogy a budai majorság személyzetét ért zaklatásaik összefüggnek a birtok után fizetendő 1 forintos földbérrel. Mindenesetre Erzsébet kérésének vajmi kevés foganatja lehetett, ugyanis az asszony 1480. április 5-én ismét az esztergomi egyház kanonokjaihoz fordult segítségért, felkérve őket arra, hogy egyezzenek ki a budafelhévízi stefanitákkal, hogy azok többé ne zavarják majorsága népét.⁵⁷

⁵⁰ CSÁNKI 1906, 701–702, 714, 720.

⁵¹ Kiadása: TELEKI 1855, 36–37.

⁵² MNL MOL DL 37643.

⁵³ Kiadása: TELEKI 1855, 447–449.

⁵⁴ Kiadása: ÁNYOS 1928, 254–255.

⁵⁵ RUPP 1868, 213.

⁵⁶ CSÁNKI 1890, 9.

⁵⁷ Kiadása: ÁNYOS 1928, 255–256.

Erzsébet kapcsolata a római Szentszékekkel

Szilágyi Erzsébet életének egyik kevésbé hangoztatott érdekessége, hogy a fia királlyá válása utáni évtizedekben több alkalommal is összeköttetésbe került a római pápákkal. Az első ilyen ismert katolikus egyházfő III. Callixtus volt. 1458. május 26-án a Szentatya levelet intézett Erzsébethez, melyben egyrészt elismerte az asszonynak az egyház irányában mutatott adakozó és alázatos magatartását, másfelől gratulált neki fia magyar királlyá választásához.⁵⁸ Mindemellett Callixtus, aki az iszlám elleni keresztes harc elkötelezett szorgalmazója volt, a levelében arra buzdította az asszonyt, hogy néhai törökverő férje után most támogassa a fia küzdelmét is az Oszmán Birodalom ellen.⁵⁹ 1458. augusztus 24-én Mátyás arról értesült, hogy a törökök bevették Galambóc várát, mire a király másnap nagybátyjával és saját seregével elindult Délvidékre az erődítmény visszafoglalására. Távozása előtt meghagyta Juan Carvajal pápai legátusnak, hogy toborozzon keresztes hadat, majd azt küldje utána. Míg a király távol volt, a főváros kormányzását édesanyja látta el, aki emellett a keresztes hadjárat logisztikai lebonyolításában is részt vállalt. Erzsébet lelkesen szervezte a lovak, az élelmiszer és a bor beszerzését és a táborba küldését, fáradhatatlan erőfeszítéseivel pedig ösztönözte a harcosokat a hadjáratához való csatlakozásra.⁶⁰ Ez egyrészt arról árulkodik, hogy Erzsébet a fia és az ország érdekeit egyaránt szem előtt tartotta. Másfelől mindez azt bizonyítja, hogy az asszony megfogadta Callixtus szavait, ami egyúttal jelzi a pápai irányelvekhez való alkalmazkodását és vallásos elkötelezettségét is.

Erzsébet összeköttetésben állt III. Callixtus utódjával, II. Pius pápával is. Az 1457-es szebeni ügy kivizsgálásáról szóló pápai levélben kívül az asszony és az egyházfő viszonyából ismert egy, a Nyulak szigeti apácákkal összefüggő 1458–1461 közötti levélváltás is. A nővérek a király pártfogásában és perjelnökük vezetése alatt zavartalan békében éltek a szigeten. Azonban a lelki gondozásukkal megbízott helyi domonkos szerzetesek a túl gyakori és felesleges vizitációikkal felborították addigi megszokott nyugalmaikat, így az apácák nem tudták teljesíteni kötelességüket. Ezért a zárda akkori vezetője, Anna perjeltnő Szécsi Dénes és Carvajal legátus támogatásával arra kérte a királyt és az édesanyját, hogy járjanak közben a pápánál a monostor és az apácák szentszéki joghatóság alá vonásában. Mátyás és Erzsébet ezt meg is tették, emellett pedig azt is szerették volna elérni, hogy a pápa nevezze ki Annát a zárda élére állandó priorisszának. II. Pius teljesítette a kéréseket, azon felül pedig elrendelte, hogy a domonkosok rendtartománya nevezzen ki az apácák gyónatójának és lelki vezetőjének egy-, két- vagy háromévente egy olyan domonkos rendi barátot, akit Szilágyi Erzsébet és a mindenkori magyar királyné is elfogad. Minderről először a Szentatyanak egyik – tévesen – 1458. március 18-ra keltezett levele

⁵⁸ Kiadása: THEINER 1860, 316–317.

⁵⁹ FRAKNÓI 1890, 12, 50, 87. A szerző itt május 16-ra keltezi a pápa levelét.

⁶⁰ FRAKNÓI 1890, 94–95.

tájékoztató.⁶¹ Az apácázárda pápai reformja azonban nem hozta meg a várt eredményt, ugyanis a domonkosok nem teljesítették a pápa számukra előírt utasításait, mi több, további jogtalanságokat követtek el a nővérekkel szemben. Ezért a helyzet orvoslására Pius 1459. február 21-i levelében feljogosította az esztergomi érseket, továbbá a váci és a veszprémi püspököket, hogy hajtsák végre a zárda *exemptus status*áról szóló *In eminenti* kezdetű bulláját.⁶² Az egyházfő rendelkezéseiről a budai káptalan is adott ki oklevelet, ugyanis 1459-ben Óbudai Hideg Benedek, a nővérek képviselője megjelent előtte, és felmutatta Pius egy évvel korábbi levelét, majd arra kérte a káptalant, hogy azt kiváltságlevél formájában írja át, és adja ki Anna perjelne és az apácák jogainak védelmére. Mindezt a káptalan 1459. május 23-án tette meg.⁶³ Az ügy azonban még ezzel sem rendeződött, ugyanis a magyarországi domonkos rendtartomány vezetője, Megyesaljai Péter az apácák gyóntatójának megválasztott Földvári Andrást nem engedte be a zárdába, és kiközösítette a nővérek néhány tisztviselőjét. Ezt követően Erzsébet és a perjelne ismét a pápához fordultak jogorvoslatért, amit II. Pius 1461. május 12-i bullája bizonyít.⁶⁴

A római Szentatyák közül Szilágyi Erzsébet 1465-ben II. Pál pápával is kapcsolatba került. Május 26-án ugyanis Pál – a Hunyadi Mátyástól kapott ajándékokért cserébe – igényesen megmunkált ereklyetartó dísz- és kegytárgyakat küldött a magyar királynak és udvara tagjainak, köztük az édesanyjának.⁶⁵ A kincsek között volt két aranyba foglalt Isten bárányát formázó csodáhozó ékszer, azaz *Agnus*, melyek közül az egyiket Szilágyi Erzsébet kapta meg.⁶⁶ Ezen kívül tudjuk azt, hogy a Nyulak szigeti apácák ügyében Erzsébet II. Pállal is együttműködött. A király és az anyja Pált is megkérték arra, hogy erősítse meg az elődje által a nővérek számára adományozott előjogokat, valamint garantálja örökérvényű megtartásukat. Ezt a pápa 1465. július 2-án kiállított bullájában meg is tette.⁶⁷ Ugyancsak II. Pál egyik 1465-ös leveléből értesülünk arról, hogy a még épülő vajdahunyadi kolostort Mátyás király és anyja ki akarták bővíteni. A rendház építtetését még Hunyadi János kezdte el, és az Ágoston-rendi remetéknek szánta. A halála után az építkezést tovább vezető özvegye és fia azonban a pápa engedélyével az obszerváns ferenceseknek adta át a kolostort.⁶⁸

1466-ban Szilágyi Erzsébet az uralma alá tartozó Debrecen mariánus ferencesei kapcsán fordult levélben II. Pál pápához. Az asszony ugyanis kifogásolta a regulájukat figyelmen kívül hagyó szerzetesek elanyagiasodó,

⁶¹ MNL MOL DL 15225. Pius csak 1458 augusztusában lesz pápa.

⁶² MNL MOL DL 15226.

⁶³ MNL MOL DL 15227.

⁶⁴ MNL MOL DL 15588.

⁶⁵ Kiadása: TELEKI 1855, 121–123; FRAKNÓI 1891, 48–49.

⁶⁶ *Agnus*: viaszba nyomott kerek kép, melyet a pápa megáld, és emlékjándék gyanánt osztogat (FRAKNÓI 1899, 777, 5. jegyzet).

⁶⁷ MNL MOL DL 15308. Habár az eredeti bulla nem került kiadásra, az arról készült rövidebb, jegyzőkönyvi változat megtalálható: THEINER 1860, 404.

⁶⁸ BALOGH 1985, 187.

lazuló fegyelmét. Kérésére a pápa utasította a váradi püspököt, hogy vizsgálja meg a kérdéses barátok magatartását, és kényszerítse őket szabályzatuk pontos betartására.⁶⁹ 1470. szeptember 11-én II. Pál irata arról számol be, hogy Vetési Albert veszprémi püspök felülvizsgálta a Szilágyi Erzsébet által Újváros településen (a mai Balmazújvárosban) építtetett Szent Mátyás-templom tizedének ügyét.⁷⁰ Végül egy 1471. február 12-én kiállított kötelezvény szól a pápa és Szilágyi Erzsébet közötti utolsó – közvetett – érintkezésről. A kötelezvényt Erzsébet udvari papja, Szántai Mihály budai kanonok állította ki Rómában egy pápai bullával összefüggésben, melyet egy, az egi egyházmegyébe beolvasztott plébánia számára adtak ki. Szántait Mátyás király küldte Rómába Mohorai Miklós, Veronai Gábor és Karai László után, hogy sürgesse az egyházfő hozzájárulását a tervezett csehországi hadjáratához.⁷¹ Ennek hatására II. Pál azt meg is adta, így a pápai támogatás kieszközlésében – minimális mértékben – Erzsébet káplánjának is szerepe volt.

Az utolsó katolikus egyházfő, akivel Szilágyi Erzsébet levelező kapcsolatban állt IV. Sixtus pápa volt. Kapisztrán János 1456. október 23-i halálát követően Európa-szerte sokan emelték fel szavukat a ferences szerzetes szentté avatása érdekében. Több sikertelen kísérlet után Szilágyi Erzsébet is indítványozta Kapisztrán testének oltárra emelését, amiről 1473. augusztus 8-án levelet írt IV. Sixtusnak.⁷² Erre reagálva a pápa elrendelte egy bizottság felállítását a ferences barát csodáinak összeírására, ám ennél több nem történt, és az ügy ezután le is került a pápai kúria napirendjéről.⁷³

Erzsébet viszonya a szerzetesi egyházzal

Az apácák pártfogója

A II. Pius és II. Pál pápákkal való együttműködései kapcsán már láthattuk, hogy Szilágyi Erzsébet igen nagy gondot fordított a Nyulak szigetén élő nővérek védelmére. A nagyasszony azonban támogatta a Boldogságos Szűzről elnevezett óbudai klarissza kolostor lakóit is (4. kép). 1463. március 16-án kiadott oklevelében védelmébe vette az itteni apácákat, akiket Mátyás király felmentett a kamara haszna adó fizetésének kötelezettsége alól. Ennek megtartása és betartatása végett a király anyja meghagyta Bács, Bodrog és Csongrád vármegyék hatóságainak, hogy az apácáknak ezekben a megyékben fekvő birtokain adót ne szedjenek, valamint ez ügyben az apácákat ne zaklassák.⁷⁴

⁶⁹ KARÁCSONYI 1923, 156.

⁷⁰ Kiadása: THEINER 1860, 414.

⁷¹ FRAKNÓI 1898b, 865–866.

⁷² Kiadása: WADDING 1735, 72–73.

⁷³ KULCSÁR 1987, 220.

⁷⁴ Kiadása: ÁNYOS 1927, 66.

1472. május 20-án pedig egy, az óbudai piacon történt konfliktusról értesülünk, amely során a helyi klarisszákat károsították meg. Erzsébet utasította a város vezetőségét, hogy az apácáknak okozott károkat téríttessék meg.⁷⁵

4. kép: Az óbudai klarissza kolostor romjai

Mátyás anyja a Nyulak szigeti nővéreket a domonkos szerzetesekkel kapcsolatos ügyeik mellett más esetekben is segítette. 1458. június 20-án, a pünkösdi vásáron lefoglalt vámok ügyében vette őket pártfogásába, amikor is igen határozott hangnemben, a király hozzájárulásával óva intette az egyház- és országnagyokat, valamint az egyházi és világi bírakat az ügyben ártatlan nővérek perbe fogásától.⁷⁶ 1475. július 3-án a bartáni várnagyainak és Bodrog vármegye nemességének adta parancsba, hogy a dunai szigeten élő apácák alá tartozó Alsó- és Felsőhetes, valamint Papi Bodrog megyei falvak lakosaitól addig jogtalanul szedett adót többé ne merészeljék szedni, és a falvoknak adjanak kártérítést.⁷⁷ Mindezen felül a király anyja az apácaközösségeknek nemcsak a jogaik csorbíthatatlanságát igyekezett garantálni, hanem személyesen is sok időt töltött köreikben. Ezt bizonyítja az a tény, hogy kérésére 1472. június 6-án Barbo Márk aquileai pátriárka és pápai követ megengedte neki, hogy udvarhölgyével, özvegy Bak Mihályné Dorottya asszonnyal és szolgáló lányaival együtt az óbudai és Nyulak szigeti apácakolostorokat, valamint bármelyik apácát tetszése szerint bármikor meglátogathassa és velük beszélgethessen.⁷⁸ 1480-ban szintén egy hasonló engedélylevelet kapott a pápai követtől.⁷⁹

⁷⁵ BARTFAI SZABÓ 1935, 108.

⁷⁶ Kiadása: ÁNYOS 1927, 64–65.

⁷⁷ Kiadása: ÁNYOS 1927, 71–72.

⁷⁸ MNL MOL DL 17328.

⁷⁹ RUPP 1868, 30.

A szerzetesek támogatója

A női közösségek mellett Szilágyi Erzsébet a férfi szerzetesrendeket is patronálta. Ezen rendek közé tartozott a pálos rend, mellyel az asszonynak két érintkezése ismert. 1460. október 23-i oklevelében a kékesi Szent László-kolostor remetéi érdekében szólalt fel, akik elmondták neki, hogy egy Nisai János nevű földbirtokos jogtalanul elragadta tőlük a Szód mellett lévő malmukat. Miután Mátyás király felszólítására nem volt hajlandó visszaszolgáltatni azt a remetéknek, Erzsébet is parancsba adta neki az eltulajdonított malom visszaadását a szerzeteseknek.⁸⁰ Ezen kívül Mátyás király 1464. április 12-i és július 27-i oklevelei arról számolnak be, hogy az uralkodó a maga, leendő gyermekei, valamint szülei lelki üdvéért misealapítványt hozott létre a Baranya vármegyei Szent Megváltóról elnevezett pálos kolostorban évi 150 arany forint értékű só ellenében, melyet a szegedi sókamarának kell kiutálnia a szerzeteseknek.⁸¹

Erzsébetnek a szerzetesi közösségek iránti jóindulatát igazolja az az oklevél is, melyet 1463. április 24-én a lövöldi Szent Mihályról elnevezett karthauzi kolostor perjele, Zsigmond és a klastrom konventje állított ki. Ebben a perjel a renddel és főként a lövöldi rendházzal szemben tanúsított kegyességéért és jóindulatáért kiterjesztette az úrnőre a rend kiváltságait.⁸²

Szilágyi Erzsébet az egyházzal szembeni adakozó, jótékony tevékenységéről a karthauziak mellett az Agoston-rendi remetéktől is kapott elismerést. 1477. szeptember 27-én a passauai egyházmegyében lévő klosterneuburgi ágostonos kolostor káptalanja felajánlotta Szilágyi Erzsébetnek, hogy felveszi őt a szerzetesek lelki közösségébe, halála után lelki üdvéért miséket mondanak, és feljegyzik nevét a halotti évkönyveikbe.⁸³

Az Erzsébet által támogatott szerzetesrendek közül a ferencesekkel kapcsolatos összefüggéseiről maradt fenn a legtöbb ismeret. A főpapi és pápai ismeretségei között már láthattuk, hogy a Hunyadi-kori nagybasszony két ferences szerzetessel is kapcsolatban állt, valamint szorgalmazta a debreceni és a vajdahunyadi kolostor átadását a rend konzervatívabb ágának, az obszervánsoknak. Úgy gondolom, hogy Erzsébetnek a ferences obszervanciával való megismerkedését a férje környezete segítette elő, ugyanis Hunyadi János tábori papjai mind obszerváns ferencesek voltak.⁸⁴ Minden bizonnyal Hunyadi kolostoralapításai is ösztönzőleg hatottak Erzsébetre: míg a kormányzó 1442–

⁸⁰ Kiadása: ÁNYOS 1927, 65.

⁸¹ MNL MOL DL 15951, DL 15954. Ezen oklevelek tartalmát II. Ulászló is átírta 1493. május 26-án kelt diplomájában (MNL MOL DL 15956).

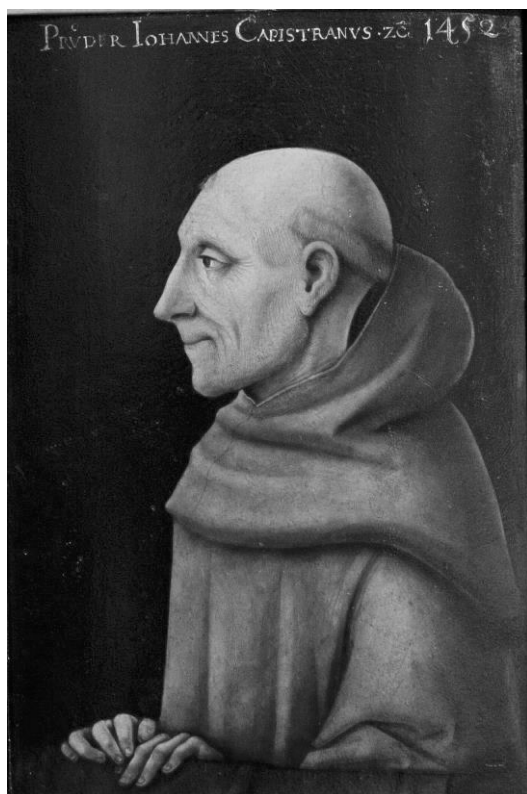
⁸² Kiadása: TELEKI 1855, 60–61. Ennek a levélnek a keltezését Dedek Crescens Lajos tévesen „1460 X. cras In festo beatissimi Georgy incliti martirisnak” olvasta, így 1460. május 4-re datálta, holott az oldal alján, az 1. lábjegyzetben hivatkozott Teleki 1855-ös okmánytárára, melyben az oklevél helyes – 1463. április 24-i – keltezéssel szerepel (DEDEK CRESCENS 1889, 171). A téves datálást átvette Török József (TÖRÖK 2006, 144) és Mályusz Elemér is (MÁLYUSZ 2007, 238).

⁸³ Kiadása: TELEKI 1857, 33–34.

⁸⁴ HERMANN 1973, 149.

1450 között Tövisen, 1448-ban pedig Csíksomlyón létesített rendházat az obszervánsoknak, addig felesége Tatára telepítette be őket.⁸⁵ Az említett hunyadi ferences kolostori építkezésről Szilágyi Erzsébetnek egy 1463. április 15-i oklevele tanúskodik, melyből megtudjuk, hogy az asszony egyik uradalmi tisztjét, Temesközi Jánost rendelte a nevezett kolostor építésének felügyeletére.⁸⁶

Az özvegyasszony az óbudai klarisszák révén is kapcsolatba került a ferencesekkel, ugyanis a nővérek lelki vezetését a rend kevésbé szigorú ágának tagjai, a mariánusok látták el. Mátyás és Erzsébet el akarta tőlük venni és át akarta adni az apácák feletti lelkipásztorkodást az obszervánsoknak, ám ezúttal nem jártak sikerrel.⁸⁷

5. kép: Thoman Burgkmair: Kapisztrán Szent János

⁸⁵ HORVÁTH 1931, 58.

⁸⁶ Kiadása: ÁNYOS 1927, 66–67. Itt érdemes megjegyezni, hogy ez a kolostor egészen pontosan a középkorban Vajdahunyad részét képező Bojtor (mai nevén Buituri, Románia) faluban állt (F. ROMHÁNYI 2000, 14).

⁸⁷ ALTMANN 1994, 141.

Szilágyi Erzsébetről meglehetősen kevesen tudják, hogy személyesen ismerte az Európa-szerte híres itáliai ferences inkvizitort, Kapisztrán Jánost (*5. kép*). Miután 1455 májusában Hunyadi János értesült arról, hogy Kapisztrán Magyarországra érkezett, május 17-én levélben kérte őt, hogy látogasson el hozzájuk, mivel egész családjával együtt nagyon várja a szerzetessel való találkozást.⁸⁸ Budára érkezése után Hunyadi a feleségével és fiaival együtt, nagy tisztelettel fogadta a ferences atyát. Október 2-án Szilágyi Erzsébet is levelet küldött Kapisztránnak, melyben arra kérte, hogy jöjjön el súlyos beteg menyé, Cillei Erzsébet ágyához, és foglalja őt imáiába.⁸⁹ Arról, hogy számítottak a szerzetes megjelenésére a vajdahunyadi várban, az ottani, Hunyadi János által építtetett Kapisztrán-torony és a benne lévő kandallós szoba árulkodik, mely Kapisztránnak van megjelölve.⁹⁰ Végül – ahogyan azt már említettem – 17 évvel a barát halála után Erzsébet csatlakozott a Kapisztrán János szentté avatását kezdeményező európai körökhöz.

Erzsébet vallásossága

Fraknói Vilmos a Mátyás királyról készített életrajzi monográfiájában írt azokról a vélt jelenetekről, melyekben Szilágyi Erzsébet buzgón hálálkodik Istennek, amiért megóvta férjét a törökökkel vívott harcai során. Megjegyzi azt is, hogy Erzsébet idősebb korában is mélyen vallásos maradt, gyakran imádkozott és adakozott az egyháznak.⁹¹ Habár az egyház javára tett adományairól számos forrás valóban beszámol, a rendelkezésünkre álló kútfők nem teszik lehetővé az özvegy hitéletének pontos és részletes feltárását. Vannak azonban olyan jelek, melyek a nagyasszony vallásosságáról árulkodnak. Ilyennek tarthatjuk a karthauzi és az ágostonos rendek kolostoraitól kapott leveleket, melyek lényegében Erzsébet hitbuzgóságát és az egyházzal szembeni alázatosságát ismerik el. Vallásosságát jellemzik egyházi építkezései is, mint a hunyadi kolostor folytatása, vagy az újbárosi templom építése.⁹² Ezeken kívül férje mellett ő lehetett az alapítója a dévai templomnak is.⁹³ Mindezen felül Mátyás anyjának hitéletét jellemzi az Árpád-házi Szent Erzsébet kultuszához való feltételezett viszonyulása is. Fraknói Vilmos fentebb hivatkozott munkájában úgy vélte, hogy a Szilágyi család egyes tagjai katolikus szentek után lettek elnevezve, és vélhetően így kaphatta a nevét Erzsébet is II. András király lányáról.⁹⁴ Noha írott forrás ezt nem támasztja alá, a középkorban valóban jellemző volt a katolikus szentek utáni keresztelés, így nem zárható ki ez a lehetőség. Itt érdemes megjegyezni azt is, hogy amikor Mátyás 1465-ben évi három vásárnap tartására adott jogot Újbárosnak, azok közül az egyiket „*Erzsébet királyné ünnepére*”, vagyis Árpád-házi Szent Erzsébet napjára,

⁸⁸ Kiadása: PETTKÓ 1901, 175.

⁸⁹ FRANKÓI 1890, 32–33.

⁹⁰ SCHULCZ 1869, 430; FRANKÓI 1896, 622.

⁹¹ FRANKÓI 1890, 15, 342.

⁹² BALOGH 1985, 25.

⁹³ FRANKÓI 1890, 624. Erzsébet levelének kiadása: PETTKÓ 1901, 183.

⁹⁴ FRANKÓI 1890, 11.

november 19-re jelölte ki. Podhraczky József úgy vélte, hogy ez az egybeesés bizonyítja a király anyjának Szent Erzsébet utáni elnevezését.⁹⁵ Ezt azonban nem tudjuk kétséget kizáróan alátámasztani, így az egyezés lehet akár véletlen is. Ugyanakkor az asszonynak a Szent Erzsébet emléke előtti tiszteletét jelzi az a tény is, hogy 1477. március 25-én a Békés megyei Szentetornya helységét az óbudai vár Szent Erzsébet-kápolnájának adományozta, a haszonélvezetet pedig a kápolna igazgatójára, Tasnádi János aradi főesperes csanádi kanonokra bízta.⁹⁶ Erzsébet eredeti oklevele nem maradt fenn, azonban fia négy nappal később átíratta. Az adománylevél szavai jól tükrözik az asszonynak a hercegnő emléke előtti hódolatát: „*Reménykedünk, hogy Szent Erzsébet imái, dicső érdemei nemcsak a földön, de az égi hazában is vigaszunkra lesznek.*”⁹⁷

Összegzés

A történettudomány által Szilágyi Erzsébet életéről eddig feltárt források közül jelen dolgozatban 41-et használtam fel, melyek közvetlen és közvetett módon is tartalmaznak információkat a nagyasszony egyházi kapcsolatairól. Ezek között Antonio Bonfini elbeszélése és Erzsébet saját oklevelei mellett pápai bullákat és *missilis* leveleket is találunk. Az asszony életének további kutatása révén azonban újabb iratok kerülhetnek elő, ezért ez a szám nem tekinthető véglegesnek.

Az eddig feltárt kútfők és információk alapján kijelenthetjük, hogy horogszegi Szilágyi Erzsébet nagyon szoros és sokrétű kapcsolatot ápolt a katolikus egyházal. Az asszony mind országos, mind nemzetközi szinten összeköttetésben állt az egyházi vezetőséggel, a hazai klérus tagjaihoz pedig politikai és rokoni szálak egyaránt kötődtek. Ugyanakkor azt is megállapíthatjuk, hogy Erzsébetnek az egyház valamennyi intézményi szintjével való érintkezése kimutatható a szerzetesi közösségektől kezdve a káptalani középrétegen, majd a főpapságon át egészen a római pápai kúriáig. A III. Callixtus és II. Pál pápától, valamint a klosterneuburgi ágostonosoktól kapott levelek egyúttal azt is bizonyítják, hogy a kereszténység iránti odaadását, hitbuzgóját, adakozó magatartását külföldön is ismerték és elismerték. Ugyanakkor tudjuk azt is, hogy a király házasságainak idejére az egyház biztosított lakóhelyet az asszonynak. Mindezen felül úgy vélem, hogy a Szilágyi Erzsébet egyházpolitikájára vonatkozó forráskészlet feltárásának, valamint a fellelt források publikálásának folytatásával ez a téma további kutatási lehetőségeket foglal magában, melyek révén az eddig ismerthez képest részletesebb képet alkothatunk Hunyadi Mátyás király édesanyjáról.

⁹⁵ PODHRACZKY 1839, 44, 1. jegyzet.

⁹⁶ JUHÁSZ 1947, 68.

⁹⁷ Kiadása: TELEKI 1857, 11–13; ÁNYOS 1927, 75–76. Az idézett részlet Teke Zsuzsa magyar fordításában: TEKE 1997, 44.

Levéltári források

MNL MOL DF = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Fényképgyűjtemény

MNL MOL DL = Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára Diplomatikai Levéltár

Irodalom

ALTMANN 1994 = Altmann Júlia: Az óbudai és a budavári ferences templom és kolostor kutatásai. In: Haris Andrea (szerk.): *Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon. Tanulmányok*. Budapest 1994. 137–152.

ÁNYOS 1927 = Ányos Lajos: Szilágyi Erzsébet oklevelei I. *Levéltári Közlemények* 5 (1927) 59–82.

ÁNYOS 1928 = Ányos Lajos: Szilágyi Erzsébet oklevelei II. *Levéltári Közlemények* 6 (1928) 240–258.

BALOGH 1985 = Balogh Jolán: *Mátyás király és a művészet*. Budapest 1985.

BÁRTFAI SZABÓ 1935 = Bártfai Szabó László: *Óbuda egyházi intézményei a középkorban*. Budapest 1935.

BEKE 2003 = Beke Margit: Szécsi Dénes. (1440. február 15.–1465. február 1.) In: Beke Margit (szerk.): *Esztergomi érsekek. 1001–2003*. Budapest 2003. 203–208.

BERZEVICZY 1908 = Berzeviczy Albert: *Beatrix királyné. 1457–1508. Történelmi élet- és korrajz*. Budapest 1908.

BONFINI 1959 = Bonfini, Antonio: *Mátyás király. Tíz könyv a magyar történetből*. Fordította: Geréb László. Budapest 1959.

CSÁNKI 1890 = Csánki Dezső: *Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában. I kötet*. Budapest 1890.

CSÁNKI 1906 = Csánki Dezső: Kuncz ispán majora Budán. *Századok* 40 (1906) 685–725.

DEDEK CRESCENS 1889 = Dedek Crescens Lajos: *A karthausiak Magyarországon*. Budapest 1889.

E. KOVÁCS 1996 = E. Kovács Péter: A Szentszék, a török és Magyarország a Hunyadiak alatt. (1437–1490) In: Zombori István (szerk.): *Magyarország és a Szentszék kapcsolatának 1000 éve*. Budapest 1996. 97–118.

ÉRDUJHELYI 1896 = Érdújhelyi Menyhért: Kutatásaim a római levéltárakban. *Katolikus Szemle* 10 (1896) 605–646.

- F. ROMHÁNYI 2000 = F. Romhányi Beatrix: *Kolostorok és társaskáptalanok a középkori Magyarországon*. Budapest 2000.
- FRAKNÓI 1890 = Fraknói Vilmos: *Hunyadi Mátyás király. 1440–1490*. Budapest 1890.
- FRAKNÓI 1891 = Fraknói Vilmos: *Mátyás király levelezése a római pápákkal. 1458–1490*. (Monumenta Vaticana Historiam Regni Hungariae Illustrantia. Series I. Tomus VI.) Budapest 1891.
- FRAKNÓI 1896 = Fraknói Vilmos: *A Hunyadiak és a Jagellók kora (1440–1526)*. (A magyar nemzet története. IV. kötet) Budapest 1896.
- FRAKNÓI 1898a = Fraknói Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái IV. *Századok* 32 (1898) 481–489.
- FRAKNÓI 1898b = Fraknói Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái VI. *Századok* 32 (1898) 865–875.
- FRAKNÓI 1899 = Fraknói Vilmos: Mátyás király magyar diplomatái X. *Századok* 33 (1899) 773–787.
- FÜGEDI 1965 = Fügedi Erik: A XV. századi magyar püspökök. *Történelmi Szemle* 8 (1965) 477–498.
- HERMANN 1973 = Hermann Egyed: *A katolikus egyház története Magyarországon 1914-ig*. München 1973.
- HORVÁTH 1931 = Horváth János: *A magyar irodalmi műveltség kezdetei. Szent Istvántól Mohácsig*. Budapest 1931.
- JUHÁSZ 1947 = Juhász Kálmán: *A csanádi püspökség története (1434–1500)*. Makó 1947.
- KAMMERER 1907 = Kammerer Ernő: *A zichi és vásonkeői gróf Zichy-család idősb ágának okmánytára. X. kötet*. Budapest 1907.
- KAPRINAI 1771 = Kaprinai István: *Hungaria diplomatica temporibus Mathiae de Hunyad Regis Hungariae Pars II*. Bécs 1771.
- KARÁCSONYI 1923 = Karácsonyi János: *Szt. Ferencz rendjének története Magyarországon 1711-ig. I. kötet*. Budapest 1923.
- KLANICZAY 1982 = Janus Pannonius, magyarországi humanisták. Vál. jegyz.: Klaniczay Tibor. Budapest 1982.
- KUBINYI 1999 = Kubinyi András: *Főpapok, egyházi intézmények és vallásosság a középkori Magyarországon*. Budapest 1999.
- KUBINYI 2007 = Kubinyi András: Hunyadi Mátyás, a személyiség és a király. *Aetas* 22 (2007) 83–100.

- KULCSÁR 1987 = Kulcsár Péter: *Kapisztrán János*. Budapest 1987.
- MÁLYUSZ 2007 = Mályusz Elemér: *Egyházi társadalom a középkori Magyarországon*. Budapest 2007.
- NAGY – NYÁRY 1875 = Nagy Iván – Nyáry Albert: *Magyar diplomáciai emlékek Mátyás király korából 1458–1490. I. kötet*. Budapest 1875.
- PÁLOSFALVI 2013 = Pálosfalvi Tamás: Szegedtől Újvárig. Az 1458–1459. esztendőkrónikájához. *Századok* 147 (2013) 347–380.
- PETTKÓ 1901 = Pettkó Béla: Kapisztrán János levelezése a magyarokkal. *Magyar Történelmi Tár* 4 (1901) 161–222.
- PODHRAČKY 1839 = Podhraczký József: Balmazújváros. *Tudománytár*. Új folyam 6 (1839) 43–47.
- RAINER 1991 = Rainer Pál: Vetési Albert veszprémi püspök. In: Bárdos István – Beke Margit (szerk.): *Egyházak a változó világban*. Esztergom 1991. 179–181.
- RUPP 1868 = Rupp Jakab: *Buda-Pest és környékének helyrajzi története*. Pest 1868.
- SCHULCZ 1869 = Schulcz Ferencz: Vajda-Hunyad váráról. *Századok* 3 (1869) 429–438.
- SUGÁR 1984 = Sugár István: *Az egri püspökök története*. Budapest 1984.
- TEKE 1997 = Teke Zsuzsa: Szilágyi Erzsébet. In: R. Várkonyi Ágnes (szerk.): *Nők a magyar történelemben*. Budapest 1997. 26–45.
- TELEKI 1852, 1853, 1855, 1857 = Teleki József: *Hunyadiak kora Magyarországon. II., III., XI., XII. kötet*. Pest 1852, 1853, 1855, 1857.
- TEMESVÁRY 1922 = Temesváry János: *Erdély középkori püspökei*. Kolozsvár 1922.
- THEINER 1860 = Theiner, Augustinus: *Vetera monumenta Slavorum meridionalium historiam illustrantia. Tomus II*. Róma 1860.
- TÖRÖK 2006 = Török József: *A tizenötödik század magyar egyháztörténete*. Budapest 2006.
- UDVARDY 1991 = Udvardy József: *A kalocsai érsekek életrajza (1000–1526)*. Köln 1991.
- WADDING 1735 = Wadding, Luke: *Annales Minorum. Tomus XIV. 1472–1491*. Róma 1735.

Internetes forrás

MKL = Magyar Katolikus Lexikon (<http://lexikon.katolikus.hu/C/Csáky.html>.
Letöltés: 2019.02.25. 17:32)

Képek forrása

1. kép: http://keptar.oszk.hu/027400/027412/varm_temes_105.jpg (Letöltés: 2018.11.28. 21:44)

2. kép: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/1/15/EsztregomFotoThaler7.jpg> (Letöltés: 2018.11.27. 22:46)

3. kép: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/2/2c/Portrait_de_János_Vitéz_Frontispice_d%27un_manuscrit_%28Plaute%2C_Comédies%29.jpg (Letöltés: 2018.11.27. 22:59)

4. kép: https://obudaianziks.hu/wp-content/uploads/bfi_thumb/02-mnbv8b9em0e000uuztgf21skvt2g5qk61xshvs2k0o.jpg (Letöltés: 2018.11.27. 23:51)

5. kép: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/82/Jan_Kapistr%C3%A1n.jpg (Letöltés: 2018.11.28. 10:48)

Elisabeth Szilágyi and the church

TAMÁS CSIFÓ

Elisabeth Szilágyi of Horogszeg is usually referred to as only the widow of John Hunyadi, the famous warlord and governor of the Kingdom of Hungary, and the mother of King Matthias I, one of the greatest monarchs in the late medieval history of Hungary. Her role in the liberation of her son, and then helping him ascending the throne of the Kingdom is considered to be the most well-known deeds of her. However, researching her life highlights the fact, that the story of the 15th century dowager is remarkable from other perspectives too. Among other things, these include her relations with the Catholic Church, her church policy and in connection with these, her religious beliefs. This subject is a relatively less processed and even less emphasized chapter of Elisabeth's story. Therefore, in this study, I would like to give a glimpse of the system of Elisabeth Szilágyi's ecclesiastical liaisons. In my analysis, I discuss Elisabeth's personal relations with the Hungarian high priests, her contacts with chapters, her papal acquaintance, her attitude to the monastic church, and our knowledge of her religious life.